

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.7777233>

Accepted: 23.02.2023

Fıkhî Açıdan Bir Mezhebe Bağlanmanın Hükmüne Dair Bir Değerlendirme

Affiliation To A Section In Fiqh An evaluation of the provision

Taha YILMAZ

Ardahan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
tahayilmaz@ardahan.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9503-3937>

Özet

Taklit ve bir mezhebe bağlılık, İslam Hukuk Usûlcülerince tartışılan önemli hususlardan birisi olmuştur. Makalemizin konusu olan taklit ve bir mezhebe bağlanmanın zorunluluğu bu bakımdan tarihi olarak bir mezhebe bağlılık ve taklit olgusu İslam Hukuk âlimleri arasında tartışma konusu olup detaylı çalışmalara sebebiyet vermiştir. Nitekim taklit, delilsiz olarak başkasının görüşüne tabi olmak şeklinde yapılan tanımıyla, sebepleriyle ve çeşitleriyle İslam inanç ilkelerine ve fıkhına olan etkisiyle önemli bir konudur. Taklit'in tartışılması icihadın tartışılması kadar uzun bir geçmişe dayanır. İslam Hukuk Usûlüne dair yazılan eserlerde önemli bir yer işgal eden taklit, icihad meselesiyle birlikte ele alınıp incelenmiştir. İslam dininde her asırda fıkhî açıdan bir müçtehidin bulunması farzı kifâye olarak değerlendirilmiştir. Durum bu olmakla birlikte, Usûl-i Din ve Usûl-i Fıkıh yani "asleyn" Müslümanların yeni çıkan meselelerine sistemli bir metodoloji kullanarak daima çözümler üretmiştir. Ancak günümüzde bir mezhebe bağlı kalınarak bütün hayatın icrası da oldukça zor bir hale dönüşmüştür. Mezhepler pratik çözümler sunma açısından da ayrıca önem arz etmektedir. Dolayısıyla zamanın ilcaatı/gerekleri mezhepler arası bir ilişki birliğini zorunlu kılmaktadır. Fetva kurulları da bu hususu önemseyerek Müslümanların sağlıklı bir şekilde ibadet ve muamelata dair hayatlarını sürdürmesi için icihad müessesini kullanarak mezhepler arası ahkâma başvurumaktadırlar. Çalışmamızda tarihten günümüze taklit ve bir mezhebe bağlılık olgusunu temel naslar çerçevesinde metin analizi yaparak irdeledik.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Mezhep, Taklit, İctihad, Hüküm.

Abstract

Imitation and adherence to a sect have been one of the important issues discussed by the Islamic Law Practitioners. The subject of our article is imitation and the necessity of being affiliated with a sect. As a matter of fact, imitation is an important issue with its definition made as being subject to the opinion of others without evidence, its reasons and its effects on Islamic belief principles and fiqh. Discussion of imitation goes back as long as the discussion of ijihad. Imitation, which has an important place in the works written on the Islamic legal procedure, has been discussed and examined together with the issue of ijihad. In the religion of Islam, the existence of a mujtahid in every century in terms of fiqh has been considered as a fard kifâya. Although this is the case, Usûl-

i Din and Usûl-i Fiqh, that is, “asleyn”, have always produced solutions to the emerging issues of Muslims by using a systematic methodology. However, nowadays, it has become very difficult to perform the whole life by adhering to a sect. Sects are also important in terms of providing practical solutions. Therefore, the medicine/needs of the time necessitate a union of relations between sect. Fatwa committees also care about this issue and apply to inter-sectarian judgments by using the institution of ijtihad in order for Muslims to continue their lives of worship and treatment in a healthy way. In our study, we examined the phenomenon of imitation and adherence to a sect from history to the present by making text analysis within the framework of basic texts.

Keywords: Islamic Law, Sect, Imitation, Ijtihad, Judgment.

GİRİŞ

İctihad, tarih boyunca Müslümanların din ve dünya yaşantılarında hayatın bir gerçeği olduğu gibi, taklit de hayatın bir gerçeği olmuştur (Karadâgî, 2019: 358). Bu sebeple mükellefler günlük dini pratiklerini (ibadet, muamelat ve ukûbat gibi) yerine getirirken icthad gerektiren birçok durumla karşılaşmışlardır. Fıkıh Usulü açısından icthad yapmak ise, her Müslüman’ın yapabileceği bir faaliyet değildir. Bu bağlamda Fıkıh usulü âlimleri tarafından icthad yapabilmek için birtakım şartlar ileri sürülmüştür. Bu şartlar ise alet ilmine (Arapça, Fıkıh usulü, Kur’an ilimleri, Hadis bilgisi gibi ilimler) sahip olmak, icthad yapabilmek yeteneğinde olmak gibi belli birtakım özellikleri kendisinde barındırmasını gerekli kılar (Esen, 2012: 109-122).

İctihadın zıttı sayılan taklit ise, icthad etme melekesinden yoksun Müslüman’ın günlük hayatıyla ilgili olarak, ibadet yaşamında icthada nazaran daha fazla yer tutar (Cessâs, 1420/2000: 2/371-374). Zira icthadın sadece fıkıh ilminde ileri bir seviyeye ulaşmış fakihlere has olması, icthad yapma şartlarının ağır olması, taklidi Müslümanların ibadet hayatı için kaçınılmaz bir olgu kılmıştır. Bu sebeplerden dolayı, kimler taklit edebilir, kimler icthadla kendi görüşlerine göre hareket edebilir; taklidin caiz olup olmadığı hususları fakihler arasında ihtilafli bir durum ortaya çıkarmıştır. Bu tartışmalar, taklit konusunu fıkıh usulünde ayrı bir başlık altında incelemeye gerekli kılmaktadır. Hicri dördüncü asırdan sonra fıkıh usulüne dair yazılan eserlerin büyük çoğunluğunda taklit konusu ele alınmıştır (Kaya, 39, 2010). Böylece hicri dördüncü asırdan sonra mezhepleşme olgusu, beraberinde taklidi ve mezhep taassubunu getirmiştir (Kaya, 39, 2010). Mezheplerin doğmasıyla birlikte topluma, icthad etme kudretinin sadece büyük âlimlere has olduğu, icthad etme gücünden yoksun kimselerin önde gelen âlimleri taklit etmesi gerektiği şeklinde bir düşünce hâkim olmaya başlamıştır. Müslüman bireyin ameli hususlarda taklide düşmesiyle birlikte de İslam dünyasında fıkıh kitaplarına konu olan taklit dönemi başlamıştır. Taklid şer’i bir dayanağı olmaksızın, sözü şer’i delil olmayan birinin sözüyle amel etmektir (İbnü’l-Hümâm, 1419/1999: 3/433). Cahil kimsenin, tereddüt ve şüphe etmeden, onun inandığına kesin bir şekilde inanıp ilim ve takvasına güvendiği için bir âlime tâbi olmasıdır (Semerkandî, 1418/1997: 676). Kişinin, delil üzerinde düşünme ve istidlâl başvurmaksızın, doğru olduğu kanaatiyle, duyduğu sözün sahibine uymasındır (Nesefî, 1986: 2/99). Bu bağlamda taklid delilsiz olma mefhumu ile beyan edilirken diğer taraftan icthad rey, tahric ve istidlal olarak ifade edilmektedir. Bu iki kavramın sorunsalı İslam dünyasında devamlı olarak irdelenmiştir. Sınırları ve meşruluğu İslam hukukçuları tarafından devamlı olarak ele alınmıştır.

Bu çalışmamızda fıkıh usulüne dair telif edilmiş eserlerden yararlanarak, önemine binaen, İslam hukuku açısından taklidi ve bir mezhebe bağlanmanın zorunluluğu konusunu incelemeye çalıştık. Konuya mezhep kavramını açıklayarak başladık. Bundan dolayı çalışmamızı dört ana başlık altında inceledik Birinci başlık altında mezhebin kelime ve ıstılah anlamı, ikinci başlık altında taklidin kelime ve ıstılah anlamı, taklidin sebepleri ve çeşitleri, üçüncü başlık altında ise taklidin hükmü işlendi. Son ana başlık altında da taklitle yakından ilintili olan bir mezhebe bağlanmanın fıkhi açıdan hükmü ele alarak irdeledik.

1-Mezhep'in Sözlük Ve İstılah Anlamı

Sözlükte “gitmek” anlamındaki “zehab” kökünden hem mastar hem de “gidecek yer ve yol” manasında mekan ismi olan mezhep kelimesi (Abdülbâkî, 1950; İbn Manzûr, ts.), terim olarak “dinin asli veya fer’i hükümlerinin dayandığı delilleri bulmakta ve bunlardan hüküm çıkarıp yorumlamakta otorite sayılan alimlerin ortaya koyduğu görüşlerin tamamı veya belirledikleri sistem diye tanımlanabilir (Üzüm, 29, 2004). Tanımda yer alan asli hükümleri ve dinin inanç esaslarını konu edinen mezhepler itikadi, diğerleri de fıkhi mezhepler diye isimlendirilmiştir (İbn Hazm, 1431/2010: 2/265).

Kur’an-ı Kerim’de “zehab” kökü çeşitli türevleriyle birçok ayette yer almakla birlikte mezhep kelimesi anlamında kullanıldığına rastlanmamaktadır. Hadislerde de mezhep kelimesi terim olarak zikredilmemiştir. Hz. Peygamber ümmetinin düşeceği ihtilafları genellikle fırka kelimesiyle ifade etmiştir (Şehristânî, 1410/1989: 1/6).

İslam dini temelde tevhit dinidir. Kendine inananları da bölünüp parçalanmamaları hususunda uyarmaktadır. İslam dininin temel kaynağı olan Kur’an-ı Kerim’e baktığımızda, tevhit inancının beşerin selim yaratılışında yer aldığı ifade edildikten sonra, müminlere dinlerinin bütünlüğünü bozup çeşitli gruplara ayrılmamalarını emretmektedir (er-Rum 36/30, 32). Diğer bir ayette de Hz. Nuh, İbrahim, Musa ve İsa’nın yanı sıra son Peygamber olan Hz. Muhammed’e vahy edilen dinin nirengi noktasının tevhit ilkesine bağlı sahih itikada sarılmak ve ayrılığa düşmemekten ibaret olduğu belirtilmiştir (eş-Şuara 42/13). Gerçekte Allah’ın isteği bu şekildeyken yine Kur’an’da insanların tek bir topluluk (ümme-i vahide) iken kendilerine açık bilgi ve belgeler geldiği halde daha sonra inanç ayrılığına düştükleri, bunun üzerine Allah’ın yeni yeni peygamberler gönderdiği anlatılmaktadır (el-Bakara 2/213; Yunus 10/13; el-Mü’minun 23/52-53).

Önceki semavi dinlerin kutsal metinlerinin değişikliğe uğraması asırlar boyunca çıkan ihtiyaçlar karşısında bazı hükümlerin yenilenmesinin gerekmesi son vahyin gönderilmesi sonucunu doğurmuştur. Kur’an-ı Kerim, Hz. Muhammed’e hem vahyi tebliğ etme hem de mensuplarının sosyal birliğini koruma görevini yüklemiştir. Çünkü artık yeni bir vahiy gelmeyecektir. Hz. Peygamber de daima İslam dini mensuplarına iyiliği emredip kötülükten vazgeçirmeyi emretmiştir (el-Bakara 2/134, 141; Al-i İmran 3/110). Daha sonra Hz. Peygamber’in ilk İslam devletini kurduğu Medine döneminde ise bir yandan sosyal birliğin sağlanıp korunması, öte yandan dinin kaynağını oluşturan vahyin doğru olarak anlaşılması, kitabın ayetlerine samimiyetle yaklaşılması konularında büyük gayret sarf ettiği bilinmektedir (Topaloğlu, 29, 2004).

Mezhep terimini bu şekilde genel olarak ortaya koyduktan sonra makalemizin asıl hedefi olan ameli fikhi mezhepleri inceleyip özelde de mükellefin bir ameli fikhi mezhebe bağlanmanın zorunluluğu hususunu inceleyeceğiz.

2-Taklit'in Sözlük Ve İstilah Anlamı

Sözlükte “Bir şeyi insan veya hayvanın boynuna asmak ya da takmak” anlamındaki taklit kelimesi, Fıkıh Usulü terimi olarak mükellefin bir alimin ictihadi bir meseleye dair görüşünü delile dayalı olmaksızın benimsemesini veya dini hayatında uygulamasını ifade eder (Kaya, 39, 2010).

Taklidin bir başka sözlük anlamı da, hüccet ve delil olmaksızın bir sözü kabul etmektir. Diğer bir kelime manası şöyledir: Mükellefin, bir kişinin hakikati bulduğuna inanarak, düşünme ve delil olmaksızın yaptıklarına ve söylediklerine tabi olmasıdır (Karaman, 2010: 57; Zeydan, 1982: 532). Taklit kelimesi sonraki dönemlerde ise “sahte olduğunu beyan etmek” anlamında olan tezyif (alay etme) kelimesi anlamında kullanılmıştır (Cürcanî, 1983: 65). Bu mastarın başka bir anlamı da “kalb (sahte) para basmak”tır. Ayrıca taklit kelimesi, zikredilen anlamların dışında işi başkasına havale etme, sorumluluğu bir başkasının boynuna asma gibi anlamları da ihtiva etmektedir (İsfahânî, 1319/1900: 412).

Taklit, delilini bilmeksizin, sözü hüccet olmayan kişiden, başkasının görüşünü almaktır. Ebu Hanife'nin görüşüne binaen abdestte başının dörtte birini mesh eden veya vitir namazında Kunut duasını okuyan kimsenin ya da velisinin izni olmadan kendi başına nikâh akdine taraf olan buluş çağına gelmiş kızın durumu veya namazın geçmesinden korkan hanefinin kendi mezhebinin gereği olarak, ikinci ve yatsı namazını vaktinden önce kılmanın batıl olduğuna inanmasına rağmen bu konuda Şafii mezhebini taklit etmesi gibi (Pala, 2006: 8/301; Şaban, 2007: 448). Bu örneklerde de gördüğümüz gibi mükellef için bir mezhep imamının görüşüne uyararak ona tabi olması söz konusudur. Bu da kısaca taklittir.

İslam Hukukçularının taklidin ayrıntılarıyla ilgili farklı görüşleri olmakla birlikte çoğunluğu, taklidin tamamıyla ilgili olarak benzer görüşlere sahiptir. Mesela, Cüveynî'ye (ö.478) göre taklit görüşü delil olmayan başka bir kimsenin görüşüyle herhangi bir delil olmaksızın amel etmektir (Cüveynî, 1399: 1/357).

Diğer taraftan da Müslümanlar açısından Hz. Peygamber'in sözü haddi zatında delil olduğu için onunla amel etmek, İslam âlimlerince taklit olarak değerlendirilmemiştir. Zira Hz. Peygamber'e uymayı emreden, “Ey İman edenler! Allah'a, Peygamber'e ve sizden “Ulu'l-Emre” itaat edin (en-Nisa 4/59). Ayeti ve bu manadaki diğer pek çok ayet, Müslümanların Hz. Peygamber'e uymasını Yüce Allah tarafından zorunlu hale getirmektedir (Amidî, 1423/2003: 4/269).

Ayette geçen Ulu'l-Emr'den neyin kast edildiği âlimlerce tartışma konusu olmuştur. Bir rivayete göre Ulu'l-Emr'den kasıt âlimler olarak değerlendirilirken, diğer bir rivayete göre de Ulu'l-Emr'den kasıt fakihlerdir (Bağdâdî, 1416/1996: 1/162).

Hz. Peygamber'in sözüyle amel etmek İslam hukukçularınca ittiba olarak kabul edilmektedir (Zuhaylî, 1409/1988: 2/1120). İttiba ise taklit olarak değerlendirilmemektedir. Zira ittiba ile taklit arasında fark vardır. Yukarıda zikredildiği gibi taklit başkasının sözünü delilsiz almaktır. İttiba ise her ne kadar başkasının sözüne tabi olma yönüyle taklide benziyorsa da başkasına tabi olma bir

delile isnat etmesi sebebiyle taklitten ayrılmaktadır. Kısaca ittiba delile isnat ederek başkasının görüşüne göre hareket etmek olmasına karşın, taklit delilsiz amel etmektir (Atar, 1988: 319).

Aynı şekilde İslam âlimlerinden olan Gazali (ö.505) de, taklidi “bir sözü delilsiz kabul etmek” şeklinde tarif eder. Ona göre bu durum hem usul açısından hem fûrû açısından ilme yol açmadığı gibi ilim adına da yeni bir şey ortaya koymaz (Gazalî, ty.: 4/139). İbn Hazm’a (ö.456) göre ise Hz. Peygamber’den sadır olmamış sözlerin haricinde taklit söz konusu olur. Bu mana itibariyle taklit, işi başkasına havale etme anlamında kullanılır (İbn Hazm, 1375/1955: 4/59).

Taklit üzerinde yapılan tartışmalar hicri dördüncü asırdan itibaren başlamıştır. Taklit zemininde cereyan eden tartışmalar hicri dördüncü asırda başlayıp daha sonraki asırlarda devam etmesinin sebebi ise bu dönemlerin kendilerine mahsus sosyo-kültürel ve siyasal yapısıdır. Zira bu çağlarda siyasi birlik bozulmuş, bazı İslam memleketleriyle hilafet merkezi arasındaki iletişim kesilmiştir. Sahabe, Tabiin ve Etba-u Tabiin döneminde ictihad derecesine ulaşamayanlar, belli bir müçtehid taklit etme yerine, dini problemleriyle alakalı delilleri müçtehitlerden sorup öğrendikten sonra onlara ittiba etme yolunu tercih ediyorlardı. İbn-i Hazm’ın bid’at olarak tavsif ettiği taklit seleften sonra zuhur edip hicri dördüncü asırdan itibaren İslam âlemini kaplamıştır (İbn Hazm, 1375/1955: 4/61). Daha sonra da taklit konusunda üç görüş ortaya çıkmıştır: Belli şartlar çerçevesinde taklide cevaz verenler, taklidi kesin olarak reddedenler, orta yolu tercih ederek taklidi avam kimseler için caiz, müçtehitler için haram görenler (Zeydan, 2003: 265; Şaban, 2007: 448-450).

3-İtikadi Konularda Taklidin Hükümü

İslam âlimleri kişinin itikadını ilgilendiren hususlarda taklidi, hem müçtehit hem avam için haram saymışlardır. İtikadi hususlarda ise avamında müçtehitler gibi deliller üzerinde düşünceleri gerektiğini ileri sürmüşlerdir (Zuhaylî, 1409/1988: 2/1121, Atar, 1988: 319-320).

İtikadi (Usul-i Din) konularında taklidin haram olmasının sebebi, Kur’an-ı Kerim’de inananlara, taklit etmenin kötü ve kaçınılması gereken bir durum olduğunun bildirilmesidir. İlim ve İrfan, Kur’an-ı Kerim’de devamlı övülürken, aksine bir başkasını körü körüne taklit etmek de bir o kadar yerilmektedir. “Dediler ki, Biz babalarımızı bunlara tapar kimseler bulduk. Doğrusu, siz de, babalarınız da açık bir sapıklık içindediniz.” (el-Enbiya 30/53, 54).Ve yine; “Ey Rabbimiz! Biz reislerimize ve büyüklerimize uyduk da onlar bizi yoldan saptırdılar, derler. Rabbimiz! Onlara iki kat azap ver. Ve onları büyük bir lanetle Rahmetinden kov.” (el-Ahzab 50/67, 68). diyerek bu dünyada birilerini taklit edenler ahirette Allah’a uydukları kişilerin kendilerini umdukları yere ulaştıramamasından şikayet edeceklerdir. İslam âlimleri bu ayetlerden yola çıkarak imana dayanan hususlarda herkes kendi iradesine göre hareket etmek mecburiyetinde olduğunu ileri sürmüşlerdir. Zira Yüce Allah da aynı şekilde Kur’an’da çeşitli ayetlerle körü körüne büyüklerini, atalarını taklit edenleri kınamış, onları azapla tehdit etmiştir (Al-i İmran, 3/ 66; el-İsra 36).

4- Ameli Konularda Taklit’in Hükümü

Şer’i ameli konularda taklidin caiz olup olmadığı hususunda müçtehitler arasında ihtilaf vardır. Bir kısım alimler hiçbir şekilde taklidin caiz olmadığını, mükellefin ictihad vesilelerini öğrenerek ictihadda bulunmak zorunda olduğunu, bunun mükellef üzerine vacip olduğu görüşünü savunurken (İbn Hazm, 1431/2010: 72; Atar, 1988: 321) diğer bir kısım alimler de taklidin herkes için caiz

olduğunu, ictihada muktedir olanın da, icthaddan aciz olanın da taklit ile amel edebileceği görüşündedir. Diğer bir kısım alimler de, icthaddan aciz olanlar için taklidin caiz, müçtehit olanlar için taklidin haram olduğu görüşündedirler (Karaman, 2010: 216; Zeydan, 1982: 579).

Dini alakadar eden bütün alanlarda taklidin haram olduğunu savunanların başında İbn-i Hazm gelmektedir. Ona göre Hz. Peygamber'in sözü hariç başkasının sözünü delilsiz almak haramdır. Bu kaide hem müçtehit hem de avam için geçerlidir (İbn Hazm, 1431/2010: 6/793).

Öte yandan bazı alimlerce icthad derecesine ulaşan bir kimsenin, bir mesele ile karşılaştığında, o konuda icthad etmesi ve icthadının sonucunda da vardığı kanaate göre hükmetmesi vacip olarak değerlendirilmiştir (Atar, 1988: 320). O hususta birinin kendi icthad edip de ulaştığı hükmü bırakıp başkasını taklit etmesini de caiz görmemişlerdir (Karaman, 2010: 216). Bazı konularda da iki farklı konumdaki müçtehidin birbirlerini taklit etmelerini caiz görenler de olmuştur (Atar, 1988: 320).

5-Bir Mezhebe Bağlanmanın Hükümü Ve Zorunluluğu

Bir müçtehidin, İslam'ın itikadi, ameli-fer'i konularını, nasların ışığı altında muayyen ve hususi bir şekilde anlaması neticesinde ortaya koyduğu görüş, fikir ve icthadlarının oluşturduğu metodolojiye mezhep denir. Bir müçtehidin itikat ile ilgili görüş, fikir ve icthadları, onun itikadi mezhebini, fer'i-ameli konularla ilgili görüş, fikir ve icthadları ise onun fikhi mezhebini meydana getirir (Atar, 1988: 379). Başka bir deyişle mezhep bir müçtehidin, icthad ve anlayışlarından meydana gelen itikadi ve fikhi yol diye de tarif edilir (Koca, 27, 2003).

Dördüncü asra kadar, taklit topluma hâkim olmadığı ve mezhepler henüz teşekkül etmeye başladığı için, bir kişinin ameli hususlarda bir mezhebe bağlanması söz konusu olmamıştı. Bu asra kadar soru sormak isteyenler bilgisine güvendiği bir müçtehide sormak istediği meseleyi sorar, müçtehitinden aldığı hüküm doğrultusunda hareket edip etmemekte muhayyer kalırdı. Söz konusu asra kadar bir âlime ya da bir mezhebe bağlanmanın mecburiyeti konusunda Müslümanların durumu tartışma konusu olmazdı. Fakat bu asırdan sonra mezhep taassubu, devlet yöneticilerinin sadece bir mezhebin hükümleri doğrultusunda hareket etmesi, icthadın sona erdiğine dair bir kanaatin İslam toplumunda oluşması gibi nedenlerle bir mezhebe bağlanmanın hükümü tartışılmaya başlandı. Müteahhirundan olan mukallitler, bir mezhebe bağlanmak ve imamın icthadları doğrultusunda ameli hayatı yaşamak vacip olduğunu savunurken, onlara karşı konumlanan muhakkik usulcüler daha mutedil bir yol takip ederek, bir mezhebe bağlanmanın sadece caiz olduğunu savunmaya başladılar (Karaman, 2010: 217; Atar, 1988: 365).

Bir mezhebe bağlanma hususunda, müçtehidin hükümleri tetkik ve icthad yoluyla ana kaynağından alması vacip olduğu için, taklitte bulunması caiz olmadığı kaydedilmektedir.

Bununla birlikte icthad etme kudretine sahip olmayan mukallit âlimlerin, herhangi bir mezhebe bağlanması caiz olarak telakki edilmiştir (Zeydan, 1982: 534; Atar, 1988: 322).

İctihattan aciz mükellefe(avama) gelince, ameli hususlarda ilim ehline sormak zorunlu olduğunu yukarıda zikretmiştik. Bununla birlikte bir mezhebe bağlanma hususunda dini konularda malumattan yoksun avam için bir tercihte bulunma durumu söz konusu değildir (İbn Abidin, 1990: 1/50). Zira tercihte bulunma deliller ve hükümler hususunda malumat gerektirir. Bu durum avam için söz konusu olmadığından dolayı halk arasında, "avamın mezhebi yoktur. Onun mezhebi

müftünün fetvasıdır.” şeklinde özetlenebilecek ve ilke niteliğinde olan bazı kurallar doğmuştur (Zeydan, 1982: 53).

İctihat edemeyen kişi için taklit ve bilmeye ihtiyaç duyduğu hükümleri ilim ehline sormak vacip olmakla beraber, karşılaştığı bütün meselelerde belirli bir müçtehidî taklit etmesi vacip değildir. Dilediği müçtehidî taklit edebilir. Bir meselede bir müçtehidî, başka bir meselede başka bir müçtehidî taklit etmesi caizdir. Zira din kolaylık demektir. Nitekim yüce Allah, “Allah sizin için kolaylık ister, zorluk istemez.” (el-Bakara, 2/185) buyurmuştur. Zamanın şartlarına uygun bir mezhebi seçme hususunda Müslümanları serbest bırakmak yerine, kaza ve fetvada onları belirli bir mezhebe bağımlı tutmanın dinde hiçbir dayanağı yoktur. Allah, belirli bir mezhebe uymayı veya bizatihi bir müçtehidî taklit etmeyi değil, şahıs ve mezheple sınırlamaksızın ilim ehline başvurmayı ve onlara sormayı emretmiştir (Karaman, 2010: 208-209).

Bu değerlendirmeler başlığı altında baktığımızda ise aslında mezheplere ya da bir mezhebe bağlanmanın hem bireysel hem de toplumsal açıdan faydaları ve sakıncaları vardır. Konunun toplumsal boyutuyla ilgili olarak bir mezhebe sıkı biçimde bağlı kalmanın istikrar, fikri ve hukuk güvenliği açısından yarar sağlar. Bir mezhebe bağlanmanın toplumsal açıdan sakıncası ise sosyal ve akademik şartlar açısından konunun mukayeseli tahlillere kapanmasını ortaya koyar (Dönmez, 2004: 1/46-47).

Bir mezhebe bağlanmanın vacip şeklinde ittihaz edilmesinin diğer bir sakıncası, bir mezhebin görüşüne zorunlu bağlılık, hata yapmakla malul olan insan muhakemesini temel kabul etmek, bundan dolayı Müslüman’ın, asıl kaynağı olan Kur’an’a ve sünnete doğrudan başvurmada zafiyet göstermesi ve bir mezhebe bağlanmak sureti ile toplumsal kargaşaların husule gelmesinin ihtimal dâhilinde olması şeklinde belirtilen görüşlerdir (Kavak, 2009: 98/14).

SONUÇ

Bu değerlendirmelerden sonra özetle şunu söyleyebiliriz ki, İslam hukukçularının serdettikleri delilleri incelediğimizde bir mezhebe bağlanmanın hükmü doğrudan avam kimseye raci/yönelik olduğu görülür. Bu nokta itibari ile bilgi ve değerlendirme imkânına sahip olmayan avam bir Müslüman için belirli bir mezhebin esas alınması, İslam dünyasının büyük kesiminde uygulama kolaylığı ve kendi içinde tutarlılık sağlaması yanında metodolojik çelişki ihtimalini de en aza indiren güvenli bir yol olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte, zamanın şartları çerçevesinde nasların yeniden yorumlanması, İslam’ın hedeflediği makâsıdın yeni bir fikri okumaya tabi tutulması, özellikle bir mezhebe bağlanma mevzuunda şüphe ve tereddütlerden uzak yeni bir metodolojinin oluşturulması açısından önemli bir husustur. Nitekim günümüzde sosyal hayat çeşitlenmiş ve farklı alanlarda insanların birçok ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Mezhep taassubu bir mefkûre ise hayatı daralttığı olgusuna yol açmaktadır. Mezhepler birer hap gibi sadece pratik hayatı kolaylaştırmaktadır. Fakat yeni çıkan meseleler karşısında ibadet, muamelat ve ceza hukuku alanında hangi mezhebin görüş ve icthadı hayata uygulanabilirliği varsa onu esas almak aklın, zaruret ve makâsıdü’ş-şerîa’nın gereğidir. Fetva siyaseti açısından Kur’ân ve sahih sünnet perspektifinde bu konu değerlendirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Amidî, Seyfuddîn Ebi Hasan Ali b. Muhammed. el-İhkam fi Usuli'l- Ahkam, Riyad 1423/2003.
- Cessâs, Ebûbekir Ahmed b. Ali er-Râzî. el-Fusûl fi'l-Ûsûl, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1420/2000.
- Cürcanî, Ali b. Muhammed Şerif. Kitabu't –Ta'rifat, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1403/1983.
- Cüveynî, İmamü'l-Harameyn Ebü'l-Meâlî. Burhan fi Usuli'l Fıkh, Katar, 1399/1979.
- Dönmez, İbrahim Kâfi. "İctihadın Bağlayıcılığı Meselesi ve Fıkıh Mezheplerine Bağlanmanın Anlamı" Usul Dergisi, İstanbul 2004. 35-48.
- Esen, Bilal. Hanefî Usûlcülerinde İctihad Teorisi, Ankara: TDV Yayınları, 2012.
- Fahrettin, Atar. Fıkıh Usulü, İstanbul: İFAV Yayınları 1988.
- Gazalî, Ebu Hamid Muhammed bin Muhammed. Mustesfâ min İlmi'l-Usûl, Beyrut: Dâru'l-Erkam, ty.
- Hatîb el-Bağdâdî. el-Fakih ve'l Mutefakkih, Riyad, 1416/1996.
- İbn Abidin. Redd'ü'l-Muhtar, Beyrut: Daru'l Kütübi'l-İlmiyye, 1410/1990.
- İbn Hazm. Nübez fi Usuli'l Fıkhî'z-Zahiri, Mektebetü'l-Hanci, Kahire 1431/2010.
- İbn Hazm. el-Fasl fi'l-Milel ve'l-Ehva ve'n-Nihal, Kahire: Daru'l-Hadis, 1431/2010.
- İbn Hazm. el-İhkam fi Usuli'l-Ahkam, nşr.Ahmet Muhammet Şakir, Beyrut 1375/1955.
- İbn Manzûr. Ebü'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem el-Ensaârî, zhb mad. Lisânü'l-'Arab, Beyrut: Dâru Sâdır, ts.
- İbnü'l-Hümâm, Kemâlüddîn. et-Tahrir fi Usûli'l-Fıkh, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1419/1999.
- Karadâğî, Alî Muhyiddîn. İctihad ve Fetva. çev. Mustafa Bülent Dadaş, İstanbul: Nida Yayınları, 2019.
- Karaman, Hayreddin. Fıkıh Usulü, İstanbul: İz Yayıncılık, 2010.
- Kavak, Özgür. "18.ve 19. Yüzyıllarda Taklid", İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Ankara 2009, 97-110.
- Kaya, Eyyüp Said. "Taklid", Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi, 39/463.
- Koca, Ferhat. "Mezheb" Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi, 27/537
- M. F. Abdülbâkî. zhb mad. el-Mu'cemmü'l-Müfehres li-elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerim, Kahire, 1370/1950.

Nesefî, Ebü'l-Berakât. Keşf'ül-Esrâr, İstanbul: İhsan Kitapevi, 1986.

Pala, Ali İhsan. “Cuma Namazına Dair”, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı: 8, 2006, 285-302.

Ragıp el-İsfehânî. Müfredat fi Garîbu'l-Kur'ân, Beyrut: Daru'l-Fikr, 1319/1900.

Semerkandî, Alâüddîn. Mîzânu'l-Usûl, Kahire: Mektebetü Dâri't-Türâs, 1418/1997.

Şaban, Zekiyüddin. İslam Hukuk İlminin Esasları, çev. İbrahim Kafi Dönmez, Ankara: TDV Yayınları, 2007.

Şehristânî, Ebü'l-Feth Tâcüddîn Muhammed b. Abdülkerim b. Ahmed, el-Milel ve'n-Nihal, nşr. Ahmet Fehmi Muhammet, Beyrut 1410/1989.

Topaloğlu, Bekir, “Mezhep”, Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi, 29/532-534. Ankara: TDV Yayınları, 2004.

Üzüm, İlyas. “Mezheb”, Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi, 29/534-542 Ankara: TDV Yayınları, 2004.

Zeydan, Abdülkerim. Fıkıh Usulü çev. Ruhi Özcan, İstanbul, 1982.

Zeydan, Abdülkerim. el-Vecîz fi Usûlü'l-Fıkh, Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1423/2003.

Zuhaylî, Vehbe. Usûlü'l-Fıkhı'l-İslâmî, Dımeşk: Dâru'l-Fikr, 1409/1988.